

УДК 811.161.2 (477)(06)

II ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ ФОРУМ МОЛОДИХ УЧЕНИХ (24–26 квітня 2012 року, м. Київ)

24–26 квітня 2012 року в Інституті української мови НАН України (м. Київ) відбувся II Всеукраїнський лінгвістичний форум молодих учених, організований з ініціативи Інституту української мови НАН України та Ради молодих учених Інституту української мови НАН України з метою об'єднання інтелектуального потенціалу молодих лінгвістів, які досліджують актуальні проблеми українського та слов'янського мовознавства. Організації та проведенню Форуму сприяли Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Київський національний лінгвістичний університет, Інститут української філології національного педагогічного університету М. П. Драгоманова.

У роботі Форуму взяли участь понад 170 учасників. Це студенти-лінгвісти вищих навчальних закладів, викладачі української мови, аспіранти, докторанти, представники наукових товариств, провідні мовознавці України, Росії, Білорусі, Польщі, Чехії, Німеччини.

II Всеукраїнський лінгвістичний форум молодих учених урочисто відкрив голова Оргкомітету Форуму, директор Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу діалектології **Павло Юхимович Гриценко**, який наголосив, що основною метою заходу такого рівня є формування нової генерації мовознавчої еліти України, в чиїх руках через кілька років буде майбуття мови та науки про мову. Проведення Форуму —

важливий продуманий елемент стратегії та діяльності Інституту української мови НАН України, що вже вдруге засвідчує свою результативність (I Всеукраїнський лінгвістичний форум молодих учених відбувся 21–23 квітня 2010 року).

Учасників Форуму також привітали доктор філологічних наук, професор, заступник директора Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України **Віктор Михайлович Бріцин**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету **Зоя Орестівна Валюх**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови імені професора К. Ф. Шульжука Рівненського державного гуманітарного університету **Галина Миколаївна Вокальчук**, директор Інституту української філології Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, кандидат філологічних наук, професор **Анатолій Васильович Висоцький**, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент САН ВШ, завідувач кафедри загального мовознавства і слов'янських мов Кемеровського державного університету **Марина Володимирівна Піменова**, кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник Центру системного аналізу і стратегічних досліджень НАН Білорусі **В'ячеслав Костянтинович Щербін**, заступник голови Оргкомітету Форуму, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової термінології, куратор Ради молодих учених Інституту української мови НАНУ **Вікторія Людвігівна Іващенко**.

У межах II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених проведено конференцію **“Українська мова у XXI столітті: традиції і новаторство”**, під час роботи шести секцій якої виголошено 100 доповідей. Конференція відбувалася у форматі проведення майстер-класів провідних учених, а також виголошення доповідей, доповідей-презентацій, стендових доповідей, повідомлень молодих лінгвістів.

Запропоновано розмаїття поглядів та наукових концепцій у сучасному мовознавстві, зокрема в етимології та історії української мови, в українській діалектології та лінгвогеографії, в ономастиці, у фонетиці та фонології. Доповіді були присвячені як традиційним галузям мовознавства (граматика, морфологія, словотвір, синтаксис, стилістика, лексикологія, фразеологія, термінологія та ін.), так і новітнім підрозділам лінгвістичного знання (соціолінгвістика, дискурсознавство, інтернет-комунікація, когнітивна, комп'ютерна, корпусна лінгвістика тощо). Наголошено на значенні культури мови та крос-культурних аспектах комунікації, на методиці та практиці викладання української мови.

Виголошені матеріали конференції до початку Форуму було опубліковано у збірнику **“Українська мова у XXI столітті: традиції і новаторство: Тези доповідей II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених, Київ, 24–26 квітня 2012 року”** (464 с.).

Відомі мовознавці провели майстер-класи, продемонстрували свій науковий досвід, професійну майстерність та поділилися творчими ідеями й планами майбутніх досліджень.

Директор Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу діалектології **Павло Юхимович Гриценко** зазначив, що в сучасному мовознавстві актуальним залишається дослідження діалектної мови на всьому етномовному просторі (у межах України, так і поза ними). Однак сучасній лінгвістичній науці властива не виправдана нерівномірність досліджень різних стратів національної мови, зокрема центри тяжіння зміщені в бік літературного стандарту та соціолектів. У сучасній діалектології формується нова модель у ставленні до об'єкта дослідження: на ґрунті особистого, через актуалізацію своєї індивідуальної пам'яті, через моральний концепт та моральний обов'язок. За таким принципом створено, зокрема, такі лексикографічні праці: "Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району" І. Сабадоша (2008), "Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)" М. Лесюка (2008), "Словник села Тилич на Лемківщині" Є. Турчин (2011). Цінність діалектологічних досліджень полягає також і в тому, що вони можуть набувати статусу пам'яток за умов, коли руйнується діалектний ареал. До таких праць, зокрема, належать "Лінгвістичний атлас Нижньої Прип'яті" Т.В. Назарової (1985), "Лексичний атлас Правобережного Полісся" М.В. Никончука (1994), які реконструюють трансформовані, тепер уже переселені говірки. Базою для діалектологічних досліджень залишаються "Атлас української мови" (т. 1, 1984; т. 2, 1988; т. 3, 2001) та "Загальнослов'янський лінгвістичний атлас". "Атлас української мови" демонструє, як літературна мова виростала із діалектних субстанцій на всіх мовних рівнях завдяки в закладеній в атласі ідеї співвідношення діалектів і літературного стандарту, представлений за допомогою символізованого кольору, адже за рожевим, малиновим кольором закріплено потужний вид інформації: явища, спільні з літературним стандартом. "Загальнослов'янський лінгвістичний атлас" відтворює сучасний стан усіх слов'янських діалектних мов, що дозволяє розкрити етапи формування й становлення слов'янських мов, виявити закономірності й напрями міжслов'янської мовної та культурної взаємодії та інтеграції, а також демонструє прочитання явищ однієї мови на ширшій тлі. Сьогодні ще не вичерпано інформаційні можливості лінгвогеографічних і діалектологічних праць для розуміння моделей, закономірностей формування літературної норми, ідіолектів окремих письменників і їхнього ставлення до джерел народної мови.

Галина Миколаївна Вокальчук, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови імені професора К.Ф. Шульжука Рівненського державного гуманітарного університету провела майстер-клас на тему: "**Теорія та практика індивідуально-авторської неографії**". Вагомим здобутком неографічної лабораторії «NEOLEX-Рівне», яку вона очолює, є електронний ресурс "**Словник авторських неологізмів українських поетів XIX–XXI ст.**" У розв'язанні різноманітних завдань, які можуть стояти перед дослідником творчої індивідуальності

письменника, центральна роль належить словнику, укладеному за текстами автора. Письменницький словник є репрезентантом мови індивідуума, будучи одночасно і продуктом письменницького підходу, й інструментом аналізу. Крім того, що словники дають змогу якнайповніше вивчити творчі засоби в мовній практиці письменника, вони допомагають з'ясувати характер і ступінь впливу на літературну мову, її розвиток, дають багатий матеріал для подальших наукових досліджень. Основною проблемою авторської неології є фіксація нових номінативних одиниць, зокрема авторських, що є базою для подальших різновекторних мовознавчих студій. Як засвідчує аналіз студій, проблеми письменницької лексикографії, яка почала інтенсивно розвиватися ще з 90-их рр. минулого століття, останнім часом привертають особливу увагу.

Доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Одеського національного університету імені І.І. Мечникова **Тетяна Юрїївна Ковалевська** прочитала лекцію **“Теорія і практика нейролінгвістичного програмування в сучасних мовознавчих дослідженнях”**, у якій наголосила, що нейролінгвістичне програмування є міждисциплінарною галуззю та передбачає глибинний синтез базових лінгвістичних наук, нейрофізіології, психолінгвістики, психології, інформаційних технологій, філософії. Це зумовлює складність цієї науки, яка виникла у 70-ті рр. минулого століття у США. На думку дослідниці, нейролінгвістичне програмування як найрелевантніший креативний науковий напрям орієнтоване на з'ясування глибинної природи та узагальненої семантики комунікативної сугестії з урахуванням екстралінгвальних (психоментальних, нейрофізіологічних, загальносеміотичних), паравербальних та власне лінгвальних складників цього явища. Такий комплексний підхід, зацентувала Тетяна Юрїївна, дає підстави не лише отримати об'єктивну й цілісну інформацію про імпліковані механізми та емпліковані характеристики сугестогенних моделей, а й скорегувати їхню кодувальну-декодувальну специфіку до визначеної фахової сфери.

Молоді дослідники відвідали також майстер-клас завідувача кафедри загального мовознавства і слов'янських мов Кемеровського державного університету доктора філологічних наук, професора, члена кореспондента САН ВШ **Марини Володимирівни Піменової “Небо в авторском мировидении Н.В. Гоголя”**. Вона зазначила, що кожний письменник у своїх творах дає власний опис світу, в якому відображено загальний національний образ, а також індивідуальний, авторський. У межах індивідуально-авторської картини М.В. Гоголя важливим є такий фрагмент картини світу, як небо, що символізує рівні всесвіту. Дослідниця проілюструвала способи вербалізації концептуальних метафор неба індивідуально-авторської картини світу письменника.

В'ячеслав Ісайович Теркулов, доктор філологічних наук, проєктор з наукової роботи Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов у доповіді **“Основи ономаціологічної типо-**

логії композитів української мови” розкрив засади ономасіологічної класифікації композитів української мови за її базовими принципами: встановленням ономасіологічного статусу твірної одиниці, процесу перетворення її в композит, статусу композита стосовно вихідної одиниці, формальної моделі утворення композита, що уможливило виділити синтаксичні композити (універбалізаційні й дериваційні) та квазікомпозити.

У доповіді-презентації **“Статус мовчання у комунікативній діяльності”** доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу Сумського державного університету **Світлана Олексіївна Швачко** обґрунтувала статус комунікативного мовчання, типи, витоки, значущість та маркери його позначення у художньому дискурсі; наголосила, що поліаспектність, полімодальність та поліфункціональність мовчання об’єктивують інтерес учених різних студій до зазначеного концепту, а саме — силенціального ефекту. На думку вченої, актуальність осмислення мовчання об’єктивується його комунікативною значущістю та малодослідженістю невербалізованого простору “знакової тіні”, а саме: мовчання як невід’ємний компонент комунікації тісно пов’язаний з етнокультурним соціумом, його соціальними векторами.

Кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник Центру системного аналізу і стратегічних досліджень НАН Білорусі **В’ячеслав Костянтинович Щербін** у презентації **“Дисциплінарные направления восточнославянской концептологии”** довів, що концептологія як наука розвивалася поступово у слов’янському мовознавстві. Він ознайомив слухачів із періодами її формування та становлення, шляхами і напрямками розвитку. До напрямів зарубіжної концептології дослідник зараховує когнітивну граматику, теорії концептуальної метафори, ментальних просторів, концептуальної інтеграції та ін. На думку лінгвіста, формування східнослов’янської когнітивної лінгвістики представлено такими науковими дисциплінами: етнолінгвістикою (розвивалася до появи когнітивної лінгвістики), лінгвокультурологією, когнітивною поетикою, менталінгвістикою, лінгвогносіологією, когнітивною теорією тексту, філософією мови. В’ячеслав Костянтинович зазначив, що найбільше зацікавлення сучасних мовознавців викликають проблеми когнітивної лексикології та лексикографії: концептології, концептографії, когнітивної ономасіології, когнітивної ономастики, когнітивної семасіології, когнітивного термінознавства, когнітивної енциклопедичної роботи та ін. За останні роки під впливом новітніх досягнень когнітивної лінгвістики у складі багатьох гуманітарних і соціальних наук Білорусі, Росії, України були сформовані свої когнітивні розділи дисциплінарних концептологій, зокрема, лінгвоконцептологія, літературознавча, соціологічна, політична концептології та ін.

Виставка-продаж наукових та науково-періодичних видань презентувала новинки лінгвістичної думки Інституту української мови НАН України.

У програмі II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених була також екскурсія до відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАНУ, яку провела кандидат філологічних наук, завідувач відділу рукописних фондів і текстології **Галина Миколаївна Бурлака**. Учасники Форуму мали змогу ознайомитися з основними напрямками, особливостями та перспективами роботи відділу, на власні очі побачити зібрання архівів українських письменників, зокрема їхніх рукописів та епістолярію. Родзинкою екскурсії було ознайомлення з особистою бібліотекою І. Я. Франка, яку він збирав від часу навчання в гімназії й до кінця життя.

Культурну програму Форуму завершив вечір французької симфонічної музики у Національній філармонії України.

На заключному пленарному засіданні роботу II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених підсумував голова Оргкомітету Форуму, директор Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу діалектології **Павло Юхимович Гриценко**. Він же прозвітував про роботу секції 1. “Українська діалектологія. Фонетика та фонологія”. Доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України **Світлана Яківна Єрмоленко** виголосила звіт про роботу секції 4. “Українська лінгвостилістика і культура мови. Текст. Дискурс. Інтернет-комунікація”), завідувач відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук, професор **Євгенія Анатоліївна Карпіловська** підсумувала роботу секції 3. “Грамматика української мови в системній та функціональній дослідницьких парадигмах. Морфологія. Словотвір. Синтаксис”), кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу наукової термінології Інституту української мови НАН України **Людмила Володимирівна Туровська** доповіла про роботу секції 5. “Національно-культурна специфіка лексики і фразеології. Фахові мови й українське термінознавство. Словникарська робота в Україні”), підсумки роботи секції 2. “Історія української мови. Ономастика” підвів кандидат філологічних наук, науковий співробітник відділу ономастики Інституту української мови НАН України **Олександр Володимирович Іваненко**.

Куратор Ради молодих учених, заступник Голови Оргкомітету Форуму, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової термінології Інституту української мови НАН України **Вікторія Людвігівна Іващенко** виголосила ухвалу II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених:

1. Уважати II Всеукраїнський лінгвістичний форум молодих учених важливим продовженням започаткованої в 2010 році традиції регулярних наукових контактів дослідників різних поколінь та різних наукових і науково-навчальних установ України в галузі лінгвістики.

2. Надалі проводити Форум на базі Інституту української мови НАН України один раз на три роки.

3. Матеріали та фотозвіт Форуму розмістити на сайтах Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених та Інституту української мови НАН України. Інформацію про Форум оприлюднити на сторінках фахових періодичних видань і друкованих ЗМІ.

4. Продовжити наукову співпрацю з молодими вченими неографічної лабораторії «NEOLEX-Рівне» Рівненського державного гуманітарного університету.

5. Об'єднати зусилля термінологічного комітету Національної медичної академії наук України (керівник — академік Л.А. Пиріг) та відділу наукової термінології Інституту української мови НАН України щодо створення великого загальнонаціонального енциклопедичного медичного словника.

6. Звернутися до Міністерства освіти і науки, молоді і спорту з пропозицією увести до програм вищих навчальних дисциплін «Основи термінознавства».

7. Урізноманітнити форми виголошення наукових доповідей, а також організації секційних засідань; запровадити традицію відкритих дверей.

8. Передбачити презентацію наукових шкіл.

9. Висловити подяку організаторам Форуму, зокрема голові Оргкомітету Форуму, директору Інституту української мови НАН України, доктору філологічних наук, професору, завідувачеві відділу діалектології **Павлу Юхимовичу Гриценку**, секретарям Оргкомітету: голові Ради молодих учених, молодшому науковому співробітникові відділу діалектології Інституту української мови НАН України **Галині Вікторівні Сікорі-Литвин**, заступникові голови Ради молодих учених, кандидатів філологічних наук, науковому співробітникові відділу ономастики Інституту української мови НАН України **Олександру Володимировичу Іваненку**, кандидатів філологічних наук, молодшому науковому співробітнику відділу діалектології Інституту української мови НАН України **Олександру Сергійовичу Іценку**, молодшому науковому співробітникові відділу лексикології та лексикографії Інституту української мови НАН України **Наталі Григорівні Гордієнко**, аспірантці відділу наукової термінології Інституту української мови НАН України **Олені Олександрівні Коляденко**, а також лаборантові I категорії відділу наукової термінології Інституту української мови НАН України **Інні Володимирівні Шматко**.

10. Окрему подяку висловити Національному педагогічному університету імені М.П. Драгоманова за допомогу в розселенні учасників Форуму.

Галина Сікора-Литвин